

щоб досліджувати і оцінювати себе, і більш широко стан людства, та різноманітні наукові уявлення щодо подальшого розвитку людської цивілізації [див.: 12].

У деяких освітніх закладах Швеції на весну 2017 року також запланований курс «Філософія і кіно», який пропонує вступ до популярних творів західного кіно і їх зв'язок з класичними текстами філософії. Тексти включають в себе деякі з відомих творів Аристотеля, Руссо, Локка, Ніцше, Маркса і Фуко, а також відповідні вторинні тексти. Курс являє собою філософський аналіз в контексті кіно і обговорює, в якому ступені основні аргументи текстів представлені або відображені у фільмі про який йде мова, поряд з філософськими особливостями фільму самого по собі. Курс також надає інструменти, які необхідно набуті, щоб прочитати фільм з точки зору його змісту і структури [див.: 11].

У графстві Кент (Великобританія) здійснюється підготовка за спеціальністю «Фільм і філософія», терміном навчання на 3 роки. Вона є цікавою і складною комбінацією, яка забезпечує критичне розуміння фільму, як популярної розваги, промисловості та художньої форми. Філософія і кіно є предметами, які вимагають теоретичної дисципліни, уяви, умінь аналізувати складні тексти і спілкуватися чітко і талановито. Для розвитку і підтримки подібних навичок, студентам пропонується додаткові курси, у тому числі щодо цінності мистецтва і суспільної моралі та національної ідентичності і політики. Філософський блок у цьому навчальному плані передбачає вивчення наступних предметів – «Вступ до філософії: знання і метафізика», «Логіка», «Метафізика», «Сучасна теорія пізнання», «Філософія релігії», «Філософія медицини», «Філософія мови», «Філософія духу і дій», «Філософія когнітивної науки і штучного інтелекту», «Метафізика», «Політична філософія», «Справедливість, насильство і держава», «Трагедія людського розуму: «Критика чистого розуму» Канта», «Континентальна філософія», «Феміністська філософія», «Філософія і математика», «Філософія праці», «Філософські першоджерела», «Релігієзнавство та філософія в класі» (30 кредитів), «Нормативна етика» [див.: 10].

Таким чином, фільм може бути філософським у різних формах. Сюжети у наративних фільмах можуть слугувати ілюстрацією важливої філософської проблеми; фільм може також представляти філософські ідеї через філософський діалог, пропонуючи ці ідеї у привабливій доступній формі. В освітньому просторі ця важлива теоретична проблема знаходить своє вираження у створенні та розробці окремих освітніх програм та навчальних курсів.

Список використаних джерел

1. Carroll N. The Wheel of Virtue: Art, Literature, and Moral Knowledge // Journal of Aesthetics and Art Criticism. – 2002. – 60 (1). – P.3–26.
2. Cavell S. The World Viewed. 2nd edition. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1979.
3. Davies D. (ed.) The Thin Red Line // Philosophers on Film. – London and New York: Routledge, 2008. – P.1–9.
4. Goodenough J. A Philosopher Goes to the Cinema // Film as Philosophy: Essays in Cinema After Wittgenstein and Cavell. – New York: Palgrave Macmillan, 2005.
5. Keathley C. Trapped in the Affection Image: Hollywood's Post-Traumatic Cycle (1970–1976) // The Last Great American

Picture Show: New Hollywood Cinema in the 1970. – Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004. – P.293–309.

6. Livingston P. Cinema, Philosophy, Bergman: On Film as Philosophy. – Oxford: OUP, 2009; Carroll N. Philosophising Through the Moving Image: The Case of Serene Velocity // Journal of Aesthetics and Art Criticism. – 2006. – Vol.64. – P.1.

7. McClelland T. The philosophy of film and film as philosophy.

8. Mulhall S. On Film, 1st edn. – London: Routledge, 2002.

9. Philosophy 398: Philosophy and film [Electronic resource]. – Access mode: <http://orion.it.luc.edu/~jward/courses/phil398.htm>

10. Philosophy and Film – BA (Hons) [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.kent.ac.uk/courses/undergraduate/323/philosophy-and-film>

11. Philosophy and Film [Electronic resource]. – Access mode: <https://liu.se/utbildning/kurs/721G27?l=en>

12. Philosophy of Science Fiction in Film University of Oregon [Electronic resource]. – Access mode: <https://casprofile.uoregon.edu/sites/casprofile2.uoregon.edu/files/PHIL%20199%20Syllabus.pdf>

13. Philosophy Through Film. Social Sciences Philosophy Department of Philosophy. Undergraduate study 2017/18 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/philosophy/studywithus/ugstudy/modules/philosophythroughfilm>

14. Russell B. (2000). The Philosophical Limits of Film // Film and Philosophy. – 2000. – Vol.11. – P.163–167.

15. Rybin S. M. The Historical Thought of Film: Terrence Malick and Philosophical Cinema. – The faculty of the College of Fine Arts of Ohio University in partial fulfillment of the requirements for the degree Doctor of Philosophy, 2009. – 484 p.

16. Schmerheim P. A. Skepticism films: Knowing and doubting the world in contemporary cinema // University of Amsterdam. UvA–DARE (Digital Academic Repository). – 2013. – P.59–68.

17. Sinnerbrink R. A Heideggerian Cinema? // Malick T. The Thin Red Line // Film–Philosophy. – 2006. – №3. – P.26–37.

18. Smith M. Film Art, Argument, and Ambiguity // Journal of Aesthetics and Art Criticism. – 2006. – Vol.64. – P.33–42.

19. Stolnitz J. On the Cognitive Triviality of Art // British Journal of Aesthetics. – 1992. – Vol.32 (3). – P.191–200.

Drobotenko M. O., Ph.D. candidate, doctoral student of department of philosophy at H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine, Kharkiv), Marushka85@i.ua

The film as philosophy

There are two key aspects in which the film environment and philosophy as a discipline may overlap. First, the film philosophy is a recognized sub-discipline that asks philosophical questions about the nature of the film. Second, a more controversial idea of a film as philosophy assumes that films can raise philosophical issues and can contribute to a number of philosophical debates. For philosophy, a film is one of the necessary means of self-understanding, it serves as a cultural self-reflection of philosophy and a philosophical idea. The model of «the film as philosophy» is based on the understanding that any watching process – even the one that begins in private, as an exciting interaction with fictional characters – has the potential for creating significant social and personal meanings. In the educational area, this important theoretical issue is performed in developing the individual educational programs and training courses. Referring to the international experience of educational practice, it can be said that specific educational synthesis of philosophy has been formed – this is a film.

Keywords: philosophy, film, «the film as philosophy», phenomenological experience of the film, curriculum, educational synthesis.

* * *

УДК 1(091)

Павлишин Л. Г.,

доктор філософських наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка (Україна, Тернопіль), lyudpavl@gmail.com

НІГІЛІЗМ: ЄДНІСТЬ ПЕСИМІСТИЧНОГО РОЗЧАРУВАННЯ ТА ВІРИ У МОЖЛИВІСТЬ ПОДОЛАННЯ ДИСГАРМОНІЇ ЖИТТЯ

Досліджено сутність нігілізму, причини нігілістичного ставлення представників неklasичного періоду філософії до світу, суспільства, духовного стану людини зокрема. Запропоновано певні шляхи подолання декадансу, нівелювання особистості в умовах суспільної кризи. У статті звучить думка про те, що нігілізм як заперечення існуючих цінностей, моралі є не лише

песимістичною констатацією занепаду, а й можливістю побудови нового суспільного ладу, формування людини, для якої нема нічого неможливого, бо у неї достатньо сили для власної еволюції. Досліджено тлумачення поняття «нігілізм», його розуміння видатними мислителями-іраціоналістами. Продемонстровано значення переоцінки цінностей як необхідної умови побудови нової ціннісної шкали, зосереджено увагу на понятті «цінність», наголошено на актуальності даної проблематики, яка сповнює людину оптимістичною вірою у краще майбутнє.

Ключові слова: нігілізм, цінність, сенс життя, людина, духовний стан.

Проблема нігілістичного ставлення до оточуючої дійсності на кожному етапі розвитку суспільства є надзвичайно актуальною і такою, що потребує нагального вирішення. Її актуальність особливо загострюється у періоди становлення і зміцнення держави, у часи суспільних, економічних, політичних колізій. В загальному сенсі нігілізм – це заперечення, негативне ставлення до певних, а, можливо, навіть і до всіх сторін суспільного життя. Термін «нігілізм» використовують для характеристики різноманітних явищ, починаючи з деяких шкіл античної філософії, а саме: сократичні школи, кініки і закінчуючи сучасними філософськими течіями. Поняття «нігілізм» і похідні від нього вживаються і для характеристики неопозитивізму, для якого характерний історичний скептицизм, заперечення закономірностей суспільного розвитку, усіх попередніх філософських вчень і «традиційної» філософії як науки та ідеології. За даних обставин може виникнути запитання стосовно тотожності нігілізму та заперечення як такого. Проте це не зовсім так, адже поняття «заперечення» є ширшим, ніж «нігілізм». Заперечення внутрішньо властиве людській діяльності та свідомості, без нього неможливий ні розвиток, ні прогрес. Оскар Уайлд вважав, що без непокої немає прогресу. Заперечення традиційних норм має складну структуру. Детальніше трактування поняття «нігілізм» впливає з його етимології. Слово «нігілізм» утворено від латинського nihil, що означає ніщо. Розуміння нігілізму, так як його трактував Ніцше, характерне і для його послідовників як у Росії, так і в Західній Європі. В західноєвропейській філософії термін «нігілізм» відіграє значну, а іноді фундаментальну роль у філософських системах, які пов'язані з ніцшеанством та «філософією життя». Цікавим є те, що західноєвропейські автори, звертаючись до терміну «нігілізм», зазвичай використовують досвід ідейного життя Росії. Гі де Мопассан свою статтю, присвячену пам'яті І. С. Тургенєва, назвав «Винахідник слова нігілізм». «Слово нігілізм увійшло в обіг через Тургенєва, як позначення тієї думки, що дійсно існує тільки суще, яке доступне чуттєвому сприйняттю, тобто власному досвіду і крім нього нічого іншого» [1, с. 63].

Дана проблематика постає у полі зору Н. Смельянової, І. Ярославцевої, А. Лаврової, Г. Камбал, Т. Лютого, І. Силуянової, С. Шаповала.

Метою статті є дослідження поняття нігілізму, аналіз поглядів представників некласичного періоду щодо даної проблематики.

Хайдеггер в своїй книзі «Європейський нігілізм» вважав за необхідне вказати на специфічне російське семантичне забарвлення терміну «нігілізм». Хайдеггер пише про появу даного поняття в Росії на початку 60-х років. Він перший, хто для характеристики нігілізму використав промову Ф. М. Достоевського на святкуванні річниці Пушкіна. Оскільки Хайдеггер вказував на обмежений характер розуміння нігілізму

у Достоевського, то залишається актуальною полеміка з ним. Ніцше, на відміну від Хайдеггера, не піддавав сумніву культурно-філософську широту і метафізичне розуміння російським письменником феномену нігілізму. Варто зазначити, що Достоевський і Ніцше висувають дві протилежні концепції нігілізму, його теперішнє і майбутнє, його значення для культури і цивілізації. Виявити ці відмінності надзвичайно важливо, тому що кожна з них знаходить своє продовження у XX столітті. Хайдеггер, досліджуючи нігілістичні ідеї Ніцше, стверджує, що для автора «Заратустри» нігілізм не був ні регіональним, ні загальноєвропейським явищем. Цей феномен, як вважає Ніцше, має набагато глибші корені в європейській і світовій історії. Головною проблемою нігілізму для Достоевського була втрата ідеалів, нехтування святинями, падіння абсолютів. Як далеко може зайти людина у цьому варварському стані? І чи є вихід з цієї ситуації? Якщо для Достоевського християнство, що відновлює абсолюти, які послабилися в ході язичницької релігійності, постає як моральна альтернатива нігілізму, то для Ніцше християнство було втіленням нігілізму. Філософська енциклопедія визначає нігілізм як «заперечення загальноприйнятих цінностей, ідеалів, моральних норм, культурних традицій...» [2, с. 421]. Людині необхідна неабияка мужність для того, щоб визнати його і відмовитись від тих мрій та переконань, якими за допомогою релігії та філософії втішають людину. В зв'язку з цим Ніцше запропонував формулу amor fati – любов до своєї власної долі. Оскільки, світ позбавлений структури і сенсу, то у людини не залишилось ніяких ілюзій як до світу, так і до неї самої. Потрібно піднести сильних людей до тих висот, яких вони ще не сягали ніколи. Людина не змогла втілити свої мрії в життя через пошуки істини, що привели до заблуджень. Ніцше був переконаний, що йому доля подарувала шанс після цих переколючень, що тривали довгий час, віднайти істинний життєвий шлях для себе і оточуючих його людей. Що ж потрібно зробити нам перш за все? Ми повинні пізнати самих себе. Завдяки цьому ми зможемо пізнати навколишній світ. Наша внутрішня сутність знаходиться в нашому духовному житті, яке містить у собі два начала: мислення і відчуття, або жадання. Але чи є рівноцінними ці компоненти? На думку Фрідріха Ніцше, чуттєве є первинним щодо розумового. І цей факт є незаперечним. Варто взяти до уваги усі всеохоплюючі бажання і пристрасті, які живуть у серцях людей, згадати відчайдушні вчинки, пов'язані з нашими почуттями. Пригадаймо усі вчинки, пов'язані з любов'ю і ненавистю, агресією та відчаєм, сумом та радістю і ми зрозуміємо, що ці сили набагато могутніші, ніж усі сили розуму і думки. Прийшла пора для того, щоб людина, нарешті, поставила перед собою мету, «настав час, щоб людина посадила паросток своєї надії» [3, с. 11].

Нігілістична позиція щодо стану суспільства простежується і на теренах української філософської думки. Так, наприклад, В. Винниченко, міркуючи про проблему дисгармонійного існування людини та світу, стверджував, що для подолання дисгармонії людина в першу чергу повинна зрозуміти власне єство, узгодити себе з самою собою, про що свідчить запропонований мислителем принцип «чесності з собою». Трагізм людського існування полягає в тому, що прагнення

особистості до гармонійного співіснування з довкіллям зазнає невдачі, оскільки, зазвичай, неможливо узгодити власні інтереси з прагненнями інших людей, які живуть у суспільстві. З огляду на це герої творів Винниченка, люди з підвищеним відчуттям обов'язку, чутливі до голосу совісті, діяльні та щиро віддані суспільній справі, найбільше страждають від безсилля перед дисгармонійними силами, що заволодівають ними. Винниченко вважав, що причини дисгармонійного життя людини можуть з'явитися звідки завгодно, а саме: це є егоцентризм, міщанський добробут, конформізм, підпорядкування нищим почуттям тощо. У своїх творах автор зазвичай відображає внутрішній світ героїв, прагне якомога повніше показати психологію людини, її ставлення до життя і смерті, роздуми про суть людського буття. Зосереджуючи увагу на проблемі людини, її призначенні у світі, Винниченко доводить, що вона не йде сліпо за своєю долею, а має право на вибір, боротьбу і смерть. В основі його філософсько-етичного світогляду – непокірність людини, її стійкість до життєвих випробувань.

Нігілістичний погляд на духовний стан людини був представлений також Еріхом Фроммом, який запропонував підходити до нігілізму як до одного з механізмів психологічного захисту. На його думку, центральною проблемою людини є внутрішньо властиве людському існуванню протиріччя між буттям і здатністю людини усвідомлювати себе, інших, минуле і майбутнє. Фромм стверджує, що розвиток людини відбувається в рамках формування двох основних тенденцій: прагнення до свободи і прагнення до відчуження. Розвиток людини йде по шляху збільшення свободи, але не кожен здатен адекватно скористатися цим шляхом, викликаючи низку негативних психічних переживань і станів. Це призводить до відчуження, яке є причиною втрати людиною її самості. Виникає захисний механізм «втечі від свободи», для якого характерні деструктивізм, прагнення людини зруйнувати світ (щоб світ не зруйнував її саму), конформізм, нігілізм.

У Європі поняття «нігілізм» у нефілософському значенні застосовувалося щодо єретиків, невіруючих людей ще за часів Августина. «Особливо часто воно вживалось в роки, що передували великій французькій революції і під час неї» [4, с. 560]. Проте вже починаючи з другої половини XIX століття, Ніцше утвердив нігілізм як філософську систему, як ставлення до життя. «Що ж означає нігілізм?». «Те, що вищі цінності втрачають свою цінність. Немає мети. Немає відповіді на питання «навіщо» [5, с. 36]. Відома фраза «Бог помер» означає не тільки те, що Бог помер на небесах, а й те, що відсутня мораль у душі людини. Хайдеггер, даючи оцінку нігілізму Ніцше, зазначав, що Бог європейської історії, а саме християнський, вже більше не має впливу на людську волю. Разом із падінням божественної влади, похитнулись основи ідеалів, норм, принципів та цінностей. Це призвело, на думку Хайдеггера, до відсутності змісту сущого. На нігілізмі, тобто на ідеї відсутності життєвого сенсу, вибудовується ніцшеанська концепція надлюдини. Яким же повинно бути життя за даних обставин, тоді, коли пануватиме нова людина? Основою існування є чиста сила, що не потребує ніякої іншої мети за межами сущого. В силу того, що суще в якості волі до влади

повинно бути постійним «становленням», що окреслене постійним колом нарощування влади, то і суще повинно також діяти за принципом постійного вороття, який Ніцше надумав ще раніше, ніж волю до влади. Говорячи про «становлення», він мав на увазі не постійний рух до невідомої мети, а владу, що повертається до себе самої і яка відновлює себе у своїй природі. «Вічне вороття того самого є водночас найбільш загостреним тлумаченням «класичного нігілізму», який знищив усіляку мету ззовні і над сущим» [6, с. 66–67]. Для розуміння нігілізму у цьому сенсі варто зазначити, що слова «Бог помер» означають не тільки те, що він втратив свою владу, а ще й і розпад попереднього порядку.

Нігілізм у його класичному розумінні означає звільнення від усіх існуючих цінностей. Переоцінка цінностей означає, що зникає саме місце для них. Завдяки цій переоцінці буття уже мислиться як цінність. Така переоцінка повинна бути не тільки здійсненна, але й обгрунтована. Джерело нігілізму лежить в руйнуванні світосприйняття. Ніцше сам пройшов сувору школу цього нігілізму і супроводжуючого його песимізму. Філософ розумів песимізм як початкову форму нігілізму, як його логіку. Тому не викликає подиву той факт, що вимальовуючи схему європейського нігілізму, він називає деякі з тих явищ, що вживались у рамках песимізму. Якщо філософія Ніцше завершує західну метафізику, якщо в цій філософії вирішальним є ціннісне мислення, то це означає, що ідея цінності з'явилася не випадково. Яке походження має ціннісне мислення? Ніцше сам дає відповідь на це питання: джерелом виникнення є воля людини. Цінності є умовою волі до влади. Вони виявляють сутність людини в процесі її ставлення до світу і себе самої. Цінності складають основу культури і духовності людини. Саме в них приховане джерело сенсу життя людини. Ціннісний аспект філософського осмислення буття і пізнання є центральним в розумінні специфіки філософії як виду духовної та інтелектуальної діяльності людей. Оскільки вищі проблеми цінностей знаходяться за межами людського розуму, то завдяки філософії буде підхід до межі розуму. Осмислення специфічних особливостей філософії Ніцше можна здійснити лише порівнявши її з наукою. В центрі філософського розуміння світу лежить ціле, загальне, абсолютне, тоді як наука займається одиничним, відносним, кінцевим, причинно-обумовленим. Якщо філософія намагається розкрити вихідні начала всього сущого, то наука вивчає розмаїття окремих явищ буття.

На протипагу неокантіанській та позитивістській філософії, «філософія життя» знаменувала собою поворот до людини, що означало не просто переосмислення глибинних життєвих орієнтирів, але й переоцінку цінностей, яку прагнув здійснити Ф. Ніцше. У філософських концепціях М. Бердяєва проблема цінностей як альтернатива нігілізму займала значне місце. Це питання відіграло велике історико-філософське значення у еволюції філософа від неокантіанства до своєрідного персоналізму, який поєднував елементи суб'єктивного та об'єктивного ідеалізму. Поняття «цінність» засвідчує важливість аксіологічних проблем в ідеалістичній інтерпретації явищ соціального і духовного життя. Розмірковуючи над проблемою цінностей, Бердяєв дійшов висновку, що оцінка суспільних явищ з точки зору

народу є взагалі запереченням цінностей та ідеалів. Звинувачуючи інтелігенцію в нігілізмі, в нехтуванні цінностями, Бердяєв вважав, що вона керується хибними цінностями. Протиставляючи науку та цінність, він надає необмежені можливості першій. За цих обставин потрібний новий підхід, у ході якого суще визначалось би за іншими критеріями. Саме суще вимагає нового визначення тому, що його риси отримали таке визначення, яке б допомогло створити кардинально нову картину цінностей, не схожу на вже існуючу. Якщо встановлена істина про суще є за своєю суттю метафізикою, то у такому разі переоцінка цінностей, як встановлення нового типу цінностей, також буде метафізикою. «Як бачите нігілізм в істинному сенсі слова веде до знецінення всіх верховних цінностей» [4, с. 562]. Людина повинна докласти усіх зусиль для розвитку власної індивідуальності, побудови ціннісної шкали задля встановлення моралі нового ґатунку. Як часто люди покидали благородну справу на половині шляху через власну невпевненість. Ніцше вважав, що нерідко ті, хто знайшов у собі мужність прокладати шлях до своєї доброчесності, робили це не з чистою совістю, а з постійними сумнівами. Потрібно повернути їм чисту совість. Лише боротьба і війна зможуть покінчити з рабством і звільнити дух. Людина та її мислення, перебуваючи в екзистенційних рамках, була залежною від тих чи інших обставин, відчувала постійну образу на смерть та страждання як свої, так і оточуючих її людей. За даних обставин потрібно подолати стару життєву парадигму. На думку Ніцше, це можна зробити завдяки вічному вороттю, волі до влади та надлюдності. З такою точною зору потрібно погодитись, адже завдяки його ідеям життя зможе повернути у нове русло, а для людини буде відкритий шлях до пізнання сенсу життя. Як вважав Ніцше, людина, подолавши в собі страх, нездорову смиренність, не буде залежати від зовнішніх обставин, а зможе сама вирішити свою долю. Сильна духом та тілом людина є володарем на Землі. Проте Хайдеггер не вважав, що Ніцше подолав попередній тип мислення, тому що вічне вороття є лише помстою життю. Це той випадок, коли воля настільки звикла до своїх мук, що вже навчилася любити свій біль.

Нігілізм Ніцше – не тільки явище занепаду. Нігілізм, як фундаментальний процес західної історії, є перш за все закономірністю цієї історії. Тому говорити про нігілізм Ніцше потрібно не тільки як про процес знецінення вищих цінностей, а й як про внутрішню логіку цього процесу. Оскільки вже існуючі цінності втратили свою вартість, знецінились, то світові потрібні нові цінності. Для того щоб процес не пішов у зворотному напрямку до попередніх цінностей, Ніцше встановлення нових цінностей називає нігілізмом, через який знецінення цінностей закінчується встановленням нових. Варто зазначити, що подібні думки простежувалися і у В. Винниченку, у філософських поглядах якого можна віднайти ніцшеанські мотиви щодо падіння цінностей, пошуків шляхів виходу з духовної кризи суспільства, волі до влади. Спостерігаючи за тогочасними суспільними реаліями, Винниченко вважав, що вся діяльність людини впродовж декількох століть передбачала досягнення універсальної ідеї щастя. Він стверджував, що у сучасному йому світі живуть морально хворі люди. Людство, яке потерпає від цієї

тисячолітньої хронічної хвороби, перестало зважати на духовність, значення почуттів у житті людини як носія культурних цінностей. Людина з її емоціями, бажаннями, потягами є індивідуальною та неповторною, а тому можна стверджувати, що жодні математичні формули і раціоналістичні підходи не зможуть дослідити її внутрішній світ та сприяти гармонізації життя. Винниченко майстерно, реалістично відобразив у своїх творах картину людського життя, де стосунки між індивідами ґрунтуються на основі корисливості, а одна людина є для іншої засобом для досягнення власних цілей. Він вказував на падіння моралі, дегуманізацію людських взаємовідносин, знецінення людини. Так, наприклад, вказуючи на гармонію, що панує у природі, Винниченко таким чином хотів нагадати людині, що вона є часткою природи, яка не страждає на егоїзм та песимізм, підступність чи несправедливість, бо вона є протестантом «...проти лицемір'я старшого брата свого – людини» [7, с. 498].

Ще у XIX–XX ст. мислителі, про яких йшла мова зосередили увагу на проблемі, яка є надзвичайно актуальною сьогодні. Цивілізаційний процес, науково-технічна революція, з одного боку, сприяли розвитку суспільства, людини, збагатили її знаннями, зробили обізнаною у комп'ютерних технологіях, проте, з другого боку, в гонитві за новими знаннями і відкриттями вона забуває цікавитися власною душею. Наголошуючи на проблемі людської самотності, духовної немінності, вони неодноразово наголошували на тому, що людина повинна вміти узгоджувати цінності життя, серед яких є розум, емоції, любов, почуття, бажання тощо. Не применшуючи значення науки у житті людини, мислителі попри те вважали, що вона повинна вміти прислухатися до своїх інстинктів, голосу свого «Я».

Список використаних джерел

1. Хайдеггер М. Европейский нигилизм / М. Хайдеггер // Хайдеггер М. Время и бытие: статьи и выступления. – М., 1993. – 447 с.
2. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
3. Ницше Ф. Сочинения: в 2 т. / Ф. Ницше; пер. с нем.; сост., ред. и авт. прим. К. А. Свасьян. – М.: Мысль, 1990. – Т.2. – 829 с.
4. Козловский В. М. Фридрих Ницше / В. М. Козловский // Научное обозрение. – 1898. – №1–2. – С.22–44.
5. Ницше Ф. Воля к власти: опыт переоценки всех ценностей / Ф. Ницше – М.: REL-BOOK, 1994. – 352 с.
6. Трубецкой Е. Н. Философия Ницше. Критический очерк / Е. Н. Трубецкой // Вопросы философии и психологии. – 1903. – №66. – С.1–36.
7. Винниченко В. Краса і сила: повісті та оповідання / В. Винниченко. – К.: Дніпро, 1989. – 752 с.

References

1. Heidegger M. Evropeyskiy nigilizm / M. Heidegger // Heidegger M. Vremia i butie: statii i vystuplenia. – M., 1993. – 447 s.
2. Filosofskiy enzuklopedicheskiy slovar / redcol.: S. S. Averintsev, E. A. Arab-Oglu, L. F. Ilichov i dr. – 2-e izd. – M.: Sov. enzuklopedia, 1989. – 815 s.
3. Nietzsche F. Sochinenia: v 2 t. / F. Nietzsche., per. s nem., sost., red. i avt. prim. K. A. Svasian. – M.: Musl, 1990. – T.2. – 829 s.
4. Kozlovskiy V. M. Fridrich Nietzsche / V. M. Kozlovskiy // Naychnoe obozrenie. – 1898. – №1–2. – S.22–44.
5. Nietzsche F. Volia k vlasti: opyt pereozenki vseh zennostey / F. Nietzsche. – M.: REL-BOOK, 1994. – 352 s.
6. Trybetskoy E. N. Filosofia Nietzsche. Kriticheskiy ocherk / E. N. Trybetskoy // Voprosu filosofii i psihologii. – 1903. – №66. – S.1–36.
7. Vunnuchenko V. Krasa i sula: povisti i opovidannia / V. Vunnuchenko. – K.: Dnipro, 1989. – 752 s.

Pavlyshyn L. H., Ph.D., Associate Professor, Ternopil National Pedagogical University B. Gnatyuk (Ukraine, Ternopil), lyudpavl@gmail.com

Nihilism: the unity of the pessimistic frustration and belief in the ability to overcome disharmony of life

Investigated the essence of nihilism, the causes of nihilistic attitude of the representatives of the nonclassical period of philosophy to the world, society, spiritual state of a man in particular. Suggested some ways to overcome the decadence, decline of the personality in the state of crisis. The article shows that nihilism as a negation of the existing values, morality is not only the highly pessimistic but it is an opportunity to build a new social order, human formation because there is nothing impossible for every person. People have enough power for their own evolution. Studied an interpretation of the concept of «nihilism», its understanding of famous thinkers of irrationalism. Demonstrated the role of reassessment of values as necessary conditions for constructing the new value of the scale, focuses on the term of «value», stressed the urgency of this problem, which gives a person an optimistic faith for better future.

Keywords: nihilism, value, sense of life, man, spiritual condition.

* * *

УДК 1(091)

Попова І. В.,
доктор філософських наук, доцент кафедри
органічної хімії, Національний університет
харчових технологій (Україна, Київ),
ivporova@bigmir.net

Мазур Л. М.,
кандидат хімічних наук, старший викладач
кафедри органічної хімії, Національний університет
харчових технологій (Україна, Київ)

**Вплив аспектів філософії Аюрведи
на сучасні концепції фармацевтичної
і харчової промисловостей**

В сучасних умовах традиційна Аюрведична медицина може відігравати важливу роль в розумінні науки про харчування в цілому і в медицині зокрема. Описуються вимоги, щодо правил харчування в медичній практиці, з точки зору Аюрведичній медичної традиції. Робиться акцент на факторах, які визначають вплив їжі на організм. Велика увага приділяється впливу їжі на індивідуальні особливості організму.

Ключові слова: філософія Аюрведи, Аюрведична медицина, харчування, дієтологія, санскрит.

У сучасних умовах глобалізації світу все частіше виникає явище взаємопроникнення різних історико-культурних та філософських ідей у різноманітні сфери діяльності людства, все актуальніше постає питання утворення мультикультурного соціуму. Такий спосіб існування суспільства передбачає використання, запозичення окремими групами та особистостями, об'єднаннями соціальними, професійними або будь-якими іншими інтересами, відмінних етнічних знань і навичок.

Як приклад такого філософського інтегрування, можна навести все більш широке розповсюдження у галузях прикладного використання давньоіндійського вчення – Аюрведи, зокрема у фармації та створенні новітніх харчових технологій. У наші дні аюрведична медицина та аюрведичні методи харчування переживають свій ренесанс і знову набувають гідного місця в сучасній лікарській практиці.

До середини XX століття традиційна аюрведична медицина набула популярності в країнах Заходу, а до кінця XX століття і в Східній Європі. У США Аюрведу вивчають в Національному інституті аюрведичної медицини (The National Institute of Ayurvedic Medicine, New-York), заснованому Scott Gerson в 1982 р.; крім наукових досліджень, в ньому здійснюється навчання студентів протягом трьох років. В Ізраїлі Аюрведу

викладають в Міжнародному коледжі комплементарної медицини (International College For Complementary Medicine, Tel-Aviv), заснованому Sally Reidman в 1987 р., студенти вчаться протягом чотирьох років, вивчаючи в тому числі алопатичну медицину та інші системи оздоровлення. Після закінчення навчання проводиться стажування в Індії. В Індії та Шрі-Ланці лікарі Аюрведи вчаться протягом 5,5 років (4,5 роки навчання і 1 рік практики в лікарні), після чого здають державний іспит. У місті Джамнагар (Jamnagar), штат Гуджарат (Gujarat), заснований університет, де готують фахівців і дослідників в галузі Аюрведи.

На теперішній час в Індії поряд з аюрведическою і європейською медициною поширені традиційні системи Унані (Unani) і Сіддха (Siddha). Ці школи мають багато спільного з Аюрведой. Вивчення аюрведическої традиційної медицини в Індії здійснюється під загальним керівництвом Центрального ради по дослідженню аюрведическої медицини і Сіддха (Central Council for Research in Ayurveda and Siddha), який об'єднує національну мережу науково-дослідницьких інститутів. Існує також ряд фармацевтичних підприємств, які виробляють ліки Аюрведи під контролем уряду Індії.

З огляду на великий інтерес до опанування нетрадиційних для України технологій харчових і фармацевтичних продуктів оздоровчо-профілактичного призначення, методик лікування, в 2016 році у Національному університеті харчових технологій, на кафедрі технології молочних продуктів була сертифікована навчальна програма «Технологія аюрведичних продуктів харчування». Викладачі кафедри пройшли стажування в Індії, а вже восени розпочала свою підготовку з цієї спеціалізації перша група студентів.

Аюрведа, або аюрведична медицина, є однією з трьох збережених до наших днів традиційних медичних систем (індійської, китайської та тибетської), які формувалися протягом тисячоліть. Термін «аюрведа» (санскрит. Ayurveda) походить від āyus – довголіття, veda – знання і перекладається з санскріта як «вчення про довге життя».

Аюрведична медицина формувалася протягом багатьох століть шляхом спостережень, експериментів і обговорень, розвивалася і процвітала в основному на території сучасної Індії та деяких країн Південно-Східної Азії.

Її коріння сягає до стародавніх ведичних текстів «Рігведі» (Rigveda – веда гімнів, усна традиція з XIII–X століть до н.е.) і «Атхарваведі» (Atharvaveda – веда заклинань і змов, усна традиція з VII–VI століть до н.е.).

Протягом тисячоліть аюрведичні знання передавалися усно від вчителя до учня, і тільки в VI–V сторіччях до н.е., коли сформувалася письмова традиція санскриту, з'явилися перші докладні Аюрведичні тексти.

До початку нашої ери Аюрведа склалася як високорозвинена система традиційного лікування Стародавньої Індії. Ґрунтуючись на національній філософській традиції, аюрведична медицина використовує лише природні лікарські засоби регіону і протягом двох тисяч років успішно розвивається і високо цінується в Індії і далеко за її межами.

Історію становлення і розвитку аюрведичної медицини за пропозицією Давида Фроулі (David Frawley) можна розділити на наступні періоди:

– ранньоведичний період (епоха Рігведи) (6000–3000 до н.е.);